

LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934 AL GAIÀ MITJÀ

Raimon Soler Becerro*

Resum

El 14 de gener de 1934 es van celebrar unes eleccions municipals a Catalunya que foren crucials per al desenvolupament posterior dels esdeveniments d'aquell any. S'havien de substituir tots els ajuntaments catalans sorgits de les eleccions del 12 d'abril i es van desenvolupar en un context de gran tensió política i social. A més, per primer cop en la història del nostre país les dones podien participar en peu d'igualtat amb els homes en l'elecció dels consistoris. Tanmateix, la historiografia ha tendit a passar-hi per sobre, quan no a marginalitzar del seu relat aquestes eleccions, les quals van suposar un punt de ruptura entre dretes i esquerres. En aquest article es pretén fer una anàlisi dels resultats d'aquests comicis, posant-los en el seu context i en el marc dels processos electorals durant la Segona República, aportant, a més, la informació sobre el nombre de vots a cada candidatura com el nom dels regidors electes per cada una.

Paraules clau: eleccions municipals, Segona República, Gaià mitjà, processos electorals, política.

Abstract

On January 14, 1934, municipal elections were held in Catalonia, which would become crucial for the further development of the events during that year. They had to replace all Catalan councils emerged from the elections of April 12 and were developed in a context of great political and social tension. In addition, for the first time in the history of our country women could participate equally with men in the election of councils. However, historiography has tended to ignore them, even to marginalize these elections, which represented a breaking point between right-wing and left-wing. This paper aims to analyze the results of these elections, putting them in context and in the framework of electoral processes during the Second Republic, providing also information on the number of votes to each list and the names of elected councilors by each list.

Key words: municipal elections, Second Republic, mid Gaià, electoral processes, politics.

* Raimon Soler és llicenciat en Història i doctor en Història Econòmica per la Universitat de Barcelona. És membre del Centre d'Estudis Antoni de Capmany d'Economia i Història Econòmica (CEAC), Departament d'Història i Institucions Econòmiques, Facultat d'Economia i Empresa, Universitat de Barcelona. Adreça electrònica: raimonsoler@ub.edu.

1. INTRODUCCIÓ

Les eleccions municipals que es van celebrar a Catalunya el 14 de gener de 1934 han estat poc tractades per la historiografia habitual sobre la Segona República, tot i que pel context en què es van desenvolupar van tenir una significació que anava més enllà d'uns estrictes comicis locals, tal com veurem tot seguit. En les històries generals del període han passat desapercebudes o només se'n fa referència a la ciutat de Barcelona. En treballs més específics, el tractament ha estat divers. L'*Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República* que va publicar Mercè Vilanova (Edicions La Magrana-Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1986), per exemple, no en feia esment.¹ Altres autors han donat a conèixer de manera parcial els resultats d'aquests comicis. Així, Rosa Virós va fer un treball pioner al respecte per a la província de Girona; Conxita Mir en proporciona informació per a la província de Lleida. Segurament, l'aproximació més completa de la qual disposem fins avui, pel que fa referència a l'extensió territorial, és la de Josep Antoni Pozo, que en la seva tesi sobre el poder revolucionari a Catalunya durant la Guerra Civil exposa les dades de les principals poblacions catalanes.² Però tots aquests treballs presenten llacunes importants bé pel que fa als resultats, bé pel que fa referència a adscripció política de les candidatures. És més, per a les comarques de la província de Barcelona no disposem, a hores d'ara, de cap aproximació completa.

En el cas de la província de Tarragona comptem amb un bon estudi electoral, el de Joaquín M. Molins, el segon volum del qual està destinat a les eleccions legislatives a la circumscripció durant la Segona República. A més, fa un bon repàs de la legislació electoral i dels partits existents a la província. Tot i que el seu objecte són les legislatives, hom hi troba a faltar alguna referència a aquestes eleccions municipals. Un altre cas, més concret i centrat en l'àmbit local d'Altafulla, és el treball de Josep Lluís Carod-Rovira sobre les eleccions del període republicà en aquest municipi; tot i el seu àmbit local, les eleccions de gener de 1934 no hi són tractades. Més completa és l'aportació de Montserrat Duch sobre el Camp de Tarragona (Alt i Baix Camp i Tarragonès), la qual fa una breu anàlisi i aporta les dades bàsiques de totes les eleccions republicanes per aquest territori, incloses les municipals de 1934 i que en el present treball he usat a bastament.³

En aquest treball em proposo situar les eleccions municipals de 1934 al Gaià mitjà en el seu context i en la dinàmica electoral del període republicà.⁴ Amb aquest objectiu primer introduiré el marc històric en què es van desenvolupar les eleccions locals de gener de 1934; en segon lloc faré referència al règim legislatiu que les van determinar; faré una breu referència a què van significar dins de la dinàmica electoral republicana; després n'analitzaré els resultats i, finalment, aportaré un apèndix amb dades de cada un dels municipis que incloem en el Gaià mitjà. Per a l'estudi d'aquestes eleccions, la principal font és el *Butlletí Oficial de la*

¹ Aquesta obra, a més, no presentava els resultats de les eleccions legislatives de novembre de 1933 a la província de Barcelona, per manca de dades, segons afirmava l'autora.

² VIRÓS (1975: 7-27), MIR (1985), POZO (2002).

³ CAROD-ROVIRA (1978: 93-106), DUCH (1994), MOLINS (1985).

⁴ Incloem en aquest territori els municipis d'Aiguamúrcia, Alió, Bràfim, el Catllar, Montferri, Nulles, el Pla de Santa Maria, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Rodonyà, Salomó, Vespella de Gaià, Vila-rodona i Vilabella.

Generalitat de Catalunya, el qual va publicar-los entre el 24 de gener i el 22 de març de 1934. Montserrat Duch també hi va acudir, a més de cabussar-se en la lectura del *Diari de Tarragona*. Amb les dades de Duch he completat el que no sortia al BOGC. En aquesta font, habitualment s'informa del resultat en vots de les candidatures i es dona informació dels regidors electes i dels suplents. En el cas dels municipis inclosos en aquest article, però, només hem trobat informació per als municipis de Puigpelat i de Rodonyà i hem pogut completar els de Vila-rodona gràcies a l'article de Josep Santesmases.⁵

2. EL LLARG CAMÍ CAP A LES ELECCIONS MUNICIPALS

Durant la Segona República no es van celebrar a Espanya eleccions municipals de manera general. Aquestes havien estat convocades per al 30 d'abril de 1933, però es van ajornar i, de fet, només es van fer unes eleccions parcials que havien de servir per substituir les comissions gestores que manaven els consistoris en els quals els regidors havien estat escollits directament, en virtut de l'article 29, l'abril de 1931. Tot i ser unes eleccions parcials, ja que només van afectar les dues Castelles, Aragó, Lleó i Navarra, els seus resultats, favorables a les dretes, van repercutir en la política espanyola i van accelerar la crisi del govern que conduiria a les eleccions de novembre de 1933.⁶ A Catalunya, el camí cap a les eleccions municipals va ser llarg. El 22 de febrer, davant la convocatòria d'eleccions a Espanya, el diputat de la Lliga Joan Ventosa Clavell va fer una interpel·lació al govern per tal que aclarís si pensava també convocar eleccions municipals, atès que això a Catalunya era competència de la Generalitat.⁷ El govern, però, volia esperar a tenir enllestida una llei municipal i una electoral. Tanmateix, el 24 de març era aprovada al Parlament una llei en què es determinava la substitució dels regidors elegits per l'article 29 el 1931 i la manera de constituir les comissions gestores.⁸ En virtut d'aquesta llei, el conseller de Governació les va nomenar als municipis de tot Catalunya que encara eren governats per regidors proclamats d'aquella manera. Els partits havien d'escollir uns representants en funció dels resultats electorals del 20 de novembre de 1932 a cada municipi, cosa que donava avantatge clar a Esquerra Republicana de Catalunya.

Al Gaià mitjà els municipis afectats eren els de Bràfim, el Pla de Santa Maria, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Montferri i Vespella de Gaià.⁹ La intervenció posterior de Governació en alguns municipis que presentaven irregularitats (la majoria dels quals governats per la Lliga) va provocar una interpel·lació parlamentària del partit regionalista que va derivar en un agre debat que es va allargar, per diversos motius, entre el 9 de juny i el 27 de juliol de 1933.¹⁰

⁵ SANTESMASES (2003: 101-140).

⁶ LINZ et al. (2005: 1110-1111). *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 30-3-1933.

⁷ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 22-2-1933.

⁸ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 34, 24-3-1933 i *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 19, 29-3-1933.

⁹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 42, 22-5-1933.

¹⁰ Vegeu el *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 75, 78, 79, 80, 82 i 83.

TAULA 1. INTEGRANTS DE LES JUNTES GESTORES AL GAIÀ MITJÀ, 1933

Bràfim	
President	Artur Ballester i Domingo
Vocal	Jaume Mercader i Esteve
Vocal	Antoni Solé i Balcells
Montferri	
President	Ramon Alujas i Vidal
Vocal	Blai Armengol i Ferré
Vocal	Àngel Vidal
Nulles	
President	Josep Pallarès i Aubià
Vocal	Francesc Vidales i Carbó
Vocal	Pau Salvadó i Domènec
Pont d'Armentera, el	
President	Joan Rovira i Olivé
Vocal	Benet Murtró i Massagué
Vocal	Àngel Martí i Bergués
Puigpelat	
President	Estanislau Dalmau i Callull
Vocal	Antoni Plana i Gros
Vocal	Ramon Ferran i Pons
Vespella de Gaià	
President	Josep Folch i Garull
Vocal	Canut Sanromà i Vendrell
Vocal	Fèlix Casas i Virgili

□ Font: Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, 22-5-1933.

Finalment, arribà l'aprovació de la primera part de la Llei municipal de Catalunya, fet que es produí el 14 d'agost de 1933. El primer que m'agradaria destacar d'aquesta part de la llei és que establia el dret de vot per a totes les persones majors de vint-i-tres anys que comptessin amb dos anys de residència al municipi, com a mínim. Per tant, per primera vegada en la història de Catalunya les dones podien participar amb plenitud de drets en l'administració dels municipis, i, en conseqüència, les del 14 de gener de 1934 són les primeres eleccions municipals fetes a Catalunya amb sufragi universal complet. A més a més, tenen la particularitat que foren uns comicis exclusivament catalans, ja que a la resta de l'Estat espanyol només hi va haver les parcials abans esmentades. D'altra banda, el sistema electoral introduïa algunes novetats respecte el que havia regit fins al moment. El sistema continuava essent majoritari, i diferenciava entre els municipis de més de 10.000 habitants i la resta. En els primers, la llista més votada s'endua el 65% dels escons en disputa, la segona el 65% dels que restessin, i, així, successivament. Per poder obtenir representació en aquests municipis s'havia d'obtenir el 10% dels vots, com a mínim, excepte a Barcelona ciutat, en la qual el tall es fixava en el 5% dels

sufragis. En els municipis amb menys de 10.000 habitants la llista més votada s'enduia el 65% dels escons i la segona més votada es convertia en la minoria, la resta en quedaven excloses; a més a més, s'establia per primer cop la votació en llistes tancades i el municipi era districte únic.¹¹ Els municipis de la nostra mostra es regien tots per aquestes darreres disposicions. La llei també establia la convocatòria d'eleccions, la qual va patir diversos ajornaments al llarg del darrer trimestre de 1933 a causa d'alguns aixecaments anarquistes.

3. EL CONTEXT HISTÒRIC: L'ACCENTUACIÓ DEL DISSENS

D'aquesta manera, les municipals arribaven en un context polític que les fa força interessants. Amb prou feines feia dos mesos que hi havia hagut les eleccions de diputats a Corts, les quals havien suposat la victòria de les dretes tant a Catalunya com a la resta de l'Estat espanyol. A Catalunya, la Lliga Catalana va guanyar a les circumscripcions de Barcelona-ciutat, Lleida i Tarragona i ERC a les de Barcelona província i Girona. La derrota a la circumscripció de Tarragona va ser més dolorosa, encara, atès que la suma dels vots de les dues candidatures republicanes d'esquerres reformistes sumava més que la candidatura d'Unió Ciutadana formada per la Lliga en coalició amb els tradicionalistes, els liberals i el Partit Republicà Radical. D'aquesta manera, la dreta tarragonina assolí el límit de les seves possibilitats i Unió Ciutadana obtenia el 43% dels vots front al 35% de la coalició Esquerra Republicana (ERC, un membre del PSOE i un independent) i el 21% de la Coalició de les Esquerres Tarragonines (PRRS, ACR, AR); a aquestes s'ha d'afegir les candidatures promogudes pels comunistes: el Front Obrer (BOC i una part del PSOE) i el PCC, les quals sumaren entre ambdues només un 1,3% dels vots. Amb aquests resultats, les dretes en coalició aconseguiren cinc diputats i la coalició d'Esquerra Republicana, dos; quedaven sense representació la Coalició d'Esquerres Tarragonines i els comunistes.¹²

D'altra banda, les municipals arribaven en un context de gran tensió social, sobretot a causa de l'entrada al Parlament del dictamen de la comissió de la Llei de contractes de conreu, per a la seva discussió, cosa a la qual s'oposà la Lliga de manera aferrissada. Justament, els nervis per part de les esquerres i del govern, amb registres al local de la Lliga els dies abans de les eleccions, els incidents durant la jornada electoral (a Vilafranca del Penedès s'arribà a parlar de «dictadura rabassaire») i les manifestacions i agressions als locals del partit conservador a Manresa i a Sabadell provocaren la retirada de la Lliga Catalana del Parlament, cosa que era anunciada pel seu consell de govern el 18 de gener de 1934.¹³

Tot plegat convertia els comicis en un plebiscit entre els partidaris de mantenir la República dins l'esperit del 14 d'abril, és a dir, com una possibilitat real de transformació social per la via democràtica i aquells que, malgrat mantenir-la formalment, voldrien tornar a la situació anterior o que res no canviés. Entre el novembre de 1933 i el gener de 1934, però, s'havien produït alguns canvis substancials. El 25 de desembre de 1933 havia mort Francesc Macià i el 31 del mateix mes era escollit president de la Generalitat Lluís Companys, el qual formà un govern de concentració republicana amb cinc consellers d'ERC (Martí Barrera, Josep Dencàs, Ventura Gassol, Pere Mestres i Joan Selves), un de la USC (Joan Comorera), un del Partit Nacionalista

¹¹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 15-8-1933.

¹² VILANOVA (1986: 68).

¹³ MOLAS (1972: 254).

Republicà d'Esquerra (Joan Lluhí) i un d'Acció Catalana Republicana (Martí Esteve). Malgrat les reticències inicials d'ACR i del PNRE, la formació del primer govern Companys va afavorir l'establiment de coalicions d'esquerres republicanes a bona part de les ciutats grans i mitjanes de Catalunya, amb l'excepció d'algunes com Girona, Olot, el Vendrell i Granollers. La Lliga, per la seva banda, també va presentar-se en coalició en moltes de les ciutats i pobles de Catalunya, amb l'esperança d'aplegar tot el vot de dretes, des del Partit Republicà Radical fins als carlins. Al Gaià mitjà, moltes de les candidatures encapçalades per la Lliga portaren el nom d'Unió Ciutadana, justament amb la voluntat de presentar aquest ampli front de dretes, juntament amb el PRR i els tradicionalistes. Per la qual cosa, aquestes eleccions també van prefigurar la divisió en els dos grans blocs que es van enfrontar a les eleccions del 16 de febrer de 1936.

4. UNA VISIÓ GLOBAL DELS PROCESSOS ELECTORALS AL GAIÀ MITJÀ, 1931-1936

En aquest apartat em proposo fer un breu repàs del conjunt de processos electorals del període republicà, incloent-hi, lògicament, les municipals de 1934 de manera que aquestes quedin incloses en el context de la política de l'època. En primer lloc, em centraré en la participació. El més destacable de tot el període és l'elevada participació que es produí en el conjunt dels processos electorals. Si ho comparem amb l'actualitat, trobem una participació mitjana en el període 1931-1936 propera al 74%, mentre que a les darreres eleccions al Parlament de Catalunya aquesta ha sigut, tenint en compte la mateixa mostra de municipis, del 60,7%; a les darreres eleccions municipals de 2011, aquesta participació ha ascendit fins al 66,7%. Cal assenyalar al respecte que, en el període republicà, l'elevat nivell de participació es deu en bona part al fet que ens trobem en una zona rural, d'escassa implantació de l'anarcosindicalisme, i més concretament de la FAI, que va mantenir una posició abstencionista al llarg de tot el període. Per contrapartida, ens trobem en una zona on s'estava estenent la influència de la Unió de Rabassaires, la qual s'organitzà als municipis del Gaià mitjà justament en el període 1931-1933, al caliu de la conflictivitat entorn de la revisió dels contractes de conreus. Així, tal com informava el setmanari *Baix Penedès* del Vendrell, a finals de 1931 ja s'havien presentat els estatuts de les seccions de la Unió de Rabassaires de Salomó, les Pobles d'Aiguamúrcia, Aiguamúrcia i Santes Creus, tots al districte judicial del Vendrell. El maig de 1932 es va constituir la comarcal de Valls i Montblanc i l'any següent la de Tarragona. De tal forma que, l'any 1933, trobem seccions de la UR a Aiguamúrcia, les Pobles d'Aiguamúrcia, Santes Creus, Bràfim, el Catllar, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Rodonyà, Salomó, Vila-rodona i Vilabella.¹⁴ La implicació política dels rabassaires fou un dels elements claus per explicar els resultats electorals de la Segona República a Catalunya. Això va tenir la seva expressió en aquestes eleccions en el manifest que la comarcal de Tarragona de la UR va fer públic donant el seu suport a la Coalició Republicano-Socialista de la ciutat.¹⁵

De tota manera, detectem una evolució a la baixa a mesura que avança el període. Des dels moments d'eufòria del juny de 1931, la participació més baixa es registra justament en les eleccions

¹⁴ *Baix Penedès*, 14-11-1931; DUCH (1994: 156); POMÉS (2000).

¹⁵ *Diari de Tarragona*, 10-1-1934.

municipals de 1934, per tornar a augmentar en les eleccions legislatives del 16 de febrer de 1936, les quals van registrar un nivell de participació similar a les del Parlament de Catalunya de 1932 (un 75%). Tanmateix, la participació més baixa en les municipals de 1934 s'explica, en bona part, per un sistema electoral que provocava que en aquells municipis en què la victòria de les esquerres o de les dretes era molt clara, els electors de l'opció minoritària tendissin a abstenir-se, ja que amb un sol vot (com és el cas de Salomó, que explicarem més endavant) es podia arribar a escollir la minoria municipal. Això explica, doncs, les baixes participacions del Catllar, Querol i Vespella de Gaià, on només es van presentar les esquerres; i de Salomó, on les dretes, com veurem, es van imposar amb males arts. Més difícil és escatir què va passar a Nulles, el Pont d'Armentera o Vilabella, tot i que cal entendre un retraïment de les opcions que es veiessin perdedores d'antuvi: a Nulles i el Pont d'Armentera, en les eleccions de 1933 els resultats de les esquerres republicanes (exclosos els vots comunistes) superaren el 60%; i a Vilabella, Unió Ciutadana (la coalició que havia articular la Lliga) havia guanyat amb prop del 69% dels vots.

TAULA 2. PARTICIPACIÓ ELECTORAL ALS MUNICIPIS DEL GAIÀ MITJÀ, 1931-1936

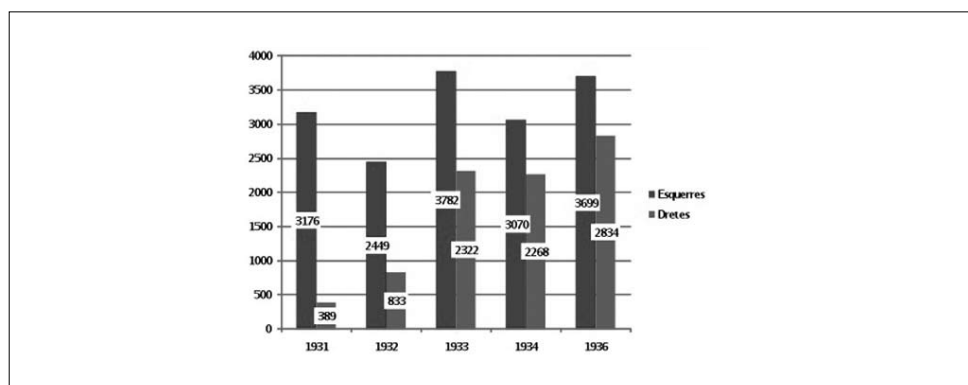
	Eleccions a Corts Constituents 1931	Eleccions al Parlament de Catalunya 1932	Eleccions a Corts 1933	Eleccions municipals 1934	Eleccions a Corts 1936
Aiguamúrcia	80,5	71,6	79,2	80,7	77,0
Alió	87,4	78,2	75,2	63,1	76,7
Bràfim	88,7	74,4	69,2	80,1	88,0
Catllar, el	92,6	79,5	74,4	45,5	76,1
Montferri	83,7	70,7	64,2	85,2	79,9
Nulles	78,8	71,0	63,1	36,6	72,2
Pla de Santa Maria, el	72,6	71,1	63,6	78,0	80,9
Pont d'Armentera, el	87,4	77,0	69,1	42,3	70,6
Puigpelat	87,6	65,1	64,9	83,0	78,8
Querol	79,5	84,1	52,8	31,6	59,5
Rodonyà	90,6	83,2	82,9	76,0	45,6
Salomó	93,5	89,7	83,0	46,2	83,3
Vespella de Gaià	98,0	80,0	74,7	40,2	86,8
Vilabella	74,1	72,0	64,7	48,2	66,2
Vila-rodona	75,7	77,3	75,4	71,4	80,3
Total	82,3	75,7	70,9	63,8	75,3

□ Fonts: elaboració pròpia a partir de VILANOVA (1986) i DUCH (1994).

Pel que fa a les opcions polítiques, per fer aquesta anàlisi global hem agrupat els vots de les opcions de dretes i de les d'esquerres, incloent aquí els comunistes. El que podem observar, en general, és la pèrdua progressiva de pes relatiu de les esquerres. Després de l'eufòria dels primers mesos de la República, la recomposició del panorama polític català i, en particular, a la circumscripció de Tarragona va portar cap a una polarització progressiva entre dreta i esquerra, amb dos grans partits que articulaven els dos pols: la Lliga Catalana i ERC. El canvi de tendència no el podem pas atribuir a l'aparició del vot femení el 1933, sinó a una recomposició del bloc de les esquerres.¹⁶ Així, mentre ERC va recollir percentatges similars al Gaià mitjà en les eleccions de 1932 i 1933 (56,3 i 56,5, respectivament) el que succeeix és l'enfonsament del bloc que formà la Coalició d'Esquerres Tarragonines (PRRS, ACR, AR). Sembla evident que una part important del seu electorat, més centrista, va optar per votar la candidatura d'Unió Ciutadana abans que fer-ho per una Esquerra Republicana de Catalunya a qui sectors moderats d'ACR o del PRRS veien com a excessivament estrident i massa escorada a l'esquerra. En qualsevol cas, ERC esdevingué la primera força política a la regió del Gaià mitjà i, malgrat les poques entitats adherides que hi tenia, comptà amb el suport majoritari dels habitants de la zona. D'altra banda, cal observar com la polarització extrema en les eleccions legislatives del 16 de febrer de 1936 va comportar el major nombre de vots a la dreta del període republicà i mostrava que el sostre de les esquerres en aquesta zona se situava entorn dels 3.700 o 3.800 votants.

FIGURA 1. EVOLUCIÓ DEL VOT AL GAIÀ MITJÀ PER OPCIONS POLÍTQUES, 1931-1936.

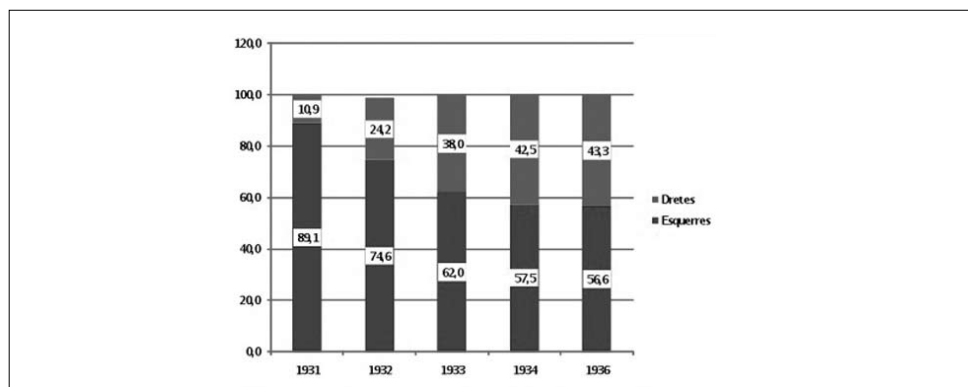
NOMBRE DE VOTS

□ Fonts: elaboració pròpia a partir de VILANOVA (1986) i DUCH (1994).

¹⁶ Mercedes Vilanova ha demostrat que la victòria de les dretes el 1933 a Catalunya no va ser causada per l'accés al vot per part de les dones. VILANOVA (1989: 529-536).

FIGURA 2. EVOLUCIÓ DEL VOT AL GAIÀ MITJÀ PER OPCIONS POLÍTQUES, 1931-1936. PERCENTATGE

□ Fonts: elaboració pròpia a partir de VILANOVA (1986) i DUCH (1994).

5. LES ELECCIONS MUNICIPALS AL GAIÀ MITJÀ

Finalment, en el decret de 20 de desembre de 1933 es fixava la data de les eleccions per al 14 de gener de l'any següent. La mort de Francesc Macià, però, va obligar a ajornar-ne els treballs de preparació (proclamació de llistes i de candidats), els quals es van realitzar la mateixa setmana de la cita electoral. A causa dels esdeveniments de desembre, la campanya fou curta. Deixem de banda el fet que les campanyes de l'època no tenien l'espectacularitat de les actuals i que, en el nivell de la recerca en què ens movem, no hem trobat documentació al respecte.

Tal com hem dit, les eleccions van ser força competides. Es van produir arreu de Catalunya incidents puntuals provocats sobretot per la voluntat de controlar la llibertat del sufragi, tant per part de les candidatures de dretes com per les d'esquerreres. La majoria d'aquests es van produir a Barcelona, però a la resta de comarques també n'hi va haver: a Sabadell, a Manresa, a Vilafranca del Penedès, a Tarragona, a Tortosa... La premsa conservadora, com *La Vanguardia* o *La Veu de Catalunya*, denunciava sobretot les coaccions i incidents promoguts per Esquerra, mentre que el portaveu d'aquest partit, *La Humanitat*, acusava la Lliga i els carlins de provocacions a les quals havia respost, segons ells, el poble. Tot i aquests incidents, la victòria de les esquerreres era prou clara i les trifulgues puntuals només van fer que enterbolir un resultat molt clar en favor de les esquerreres, tal com reconeixia *La Vanguardia*.¹⁷

En la nostra zona d'estudi fou a Salomó on es produïren greus incidents provocats, en aquest cas, pels antics cacics del poble. El setmanari vallenc *Treball* donava compte dels esdeveniments d'aquell municipi arran de les eleccions municipals del 14 de gener.

¹⁷ *La Vanguardia*, 16-1-1934.

Aquell diumenge hi concorregueren dues llistes: «una reaccionària o de la Lliga, l'altra republicana, de l'Esquerra i rabassaires». Segons el cronista, la llista dretana va subornar alguns rabassaires en nombre suficient per decantar el resultat al seu favor. Però la resta de rabassaires, els més conscients i organitzats, en el moment de produir-se les eleccions es van situar «a la porta del col·legi per tal d'evitar que es consumessin aquells suborns i aquelles coaccions econòmiques».

Preveient un resultat negatiu als seus interessos, el president de la mesa es va endur l'urna «davant l'astorament de tots els que ho presenciaren». Com a resultat d'aquest fet, s'anul·là la votació. Preveient la resistència popular, els «cacics màxims del poble es traslladaren a Tarragona, i valent-se de no sabem quins ressorts i influències, aconseguiren dur al poble un nombre molt crescut de guàrdies civils, als quals, el mateix dia [...] feren anar amb els braços enlaire, amenaçats amb els màusers, i a quarts de nou del vespre, uns quants joves des de l'Estació al poble. El curiós del cas és que darrere la guàrdia civil hi anaven els cacics montats en automòbil». Aquesta mena d'estat de setge es va mantenir durant tota la setmana i fins a la repetició de la reelecció. Davant d'això, «l'element esquerrà veient l'actitud del matonisme dels reaccionaris envalentonats per la presència de la guàrdia civil, i preveient un dia de dol a Salomó, amb un gest ple de dignitat i noblesa retiraren la candidatura a primera hora; per tant, l'elecció fou sense lluita».

El dilluns següent a la segona elecció es va fer una votació per escollir les minories.¹⁸ Tot plegat explica el resultat al municipi de Salomó, amb un sol vot per a la candidatura d'ERC, la qual cosa li permetia obtenir dos regidors.

La complexitat de l'estructuració dels partits polítics de l'època, als quals moltes vegades s'adherien entitats o associacions no estrictament polítiques i que mantenien el seu nom a l'hora de concórrer a les eleccions, dificulta l'atribució a un partit concret dels resultats. Així, a Aiguamúrcia es va presentar una llista del Centre Social Agrari de Santes Creus, que es fa difícil situar en l'espectre polític. Tanmateix, al Gaià mitjà, en la major part de poblacions es van presentar candidatures d'Esquerra Republicana de Catalunya (sola o en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya) i candidatures de la Lliga sota la coalició d'Unió Ciutadana, que, en alguns municipis, prenia algun altre nom (Unió Administrativa a Puigpelat, Unió Popular a Vilabella). En altres casos, és més difícil atribuir la participació de determinats grups polítics, tot i que en sabem l'orientació política pel nom o perquè la font ens indica simplement que guanyen les esquerres o les dretes.

Més difícil és escatir què representen algunes candidatures que opten sota el nom d'Unió Republicana o Unió Republicana Independent, la major part de les vegades en competició amb ERC. En el cas de Bràfim, per exemple, el *Diari de Tarragona* ens informa que la Unió Republicana Independent era una candidatura de la Lliga.¹⁹

¹⁸ Treball, 27-1-1934; *Diari de Tarragona*, 16-1-1934.

¹⁹ *Diari de Tarragona*, 16-1-1934.

TAULA 3. ELECCIONS MUNICIPALS 1934. RESULTATS ELECTORALS AL GAIÀ MITJÀ

				VOTS				PERCENTATGE			
				Esquerres		Dretes		Esquerres		Dretes	
	Cens	Votants	Abs-tenció	ERC	Altres es.	UC	Altres dr.	ERC	Altres es.	UC	Altres dr.
Aiguamúrcia	888	717	19,3%	370		100	247	51,6		13,9	34,4
Alió	331	209	36,9%		133	76		0,0	63,6	36,4	
Bràfim	534	347	35,0%		200		147		57,6		42,4
Catllar, el	602	274	54,5%	199	75			72,6	27,4		
Montferri	237	202	14,8%	94			108	46,5	0,0		53,5
Nulles	418	153	63,4%		121		32		79,1		20,9
Pla de Santa Maria, el	1.257	981	22,0%	506		475		51,6		48,4	
Pont d'Armentera, el	548	232	57,7%	192		40		82,8		17,2	
Puigpelat	388	322	17,0%	173			149	53,7			46,3
Querol	421	133	68,4%	59	74			44,4	55,6		
Rodonyà	483	367	24,0%		217	150			59,1	40,9	
Salomó	476	220	53,8%	1		219		0,5		99,5	
Vespella de Gaià	82	33	59,8%	33				100,0			
Vilabella	691	333	51,8%	99			234	29,7			70,3
Vila-rodona	1.142	815	28,6%	524		291		64,3		35,7	
Total	8.498	5.338	37,2%	2.250	820	1.351	917	42,2	15,4	25,3	17,2

□ Font: vegeu l'annex.

Les eleccions municipals del 14 de gener van suposar una victòria clara d'Esquerra Republicana de Catalunya, la qual aconseguí 2.250 vots (el 42,2% dels vots) i 41 regidors. Fou, de llarg, la candidatura més votada i, en conseqüència, esdevingué la força hegemònica a la conca del Gaià. A més, les eleccions municipals de 1934 certificaven la conversió d'ERC en el pol que havia d'articular les esquerres al Camp de Tarragona i a Catalunya. Això fou fruit d'un procés que s'allargà durant el 1931 i el 1932, en el qual el partit de Macià i Companys aplegà primer sobretot aquells sectors que s'incorporaren a l'acció política durant la dictadura de Primo de Rivera, sobretot els afins a la Unió de Rabassaires, i després els antics nuclis federals de la regió. D'aquesta manera, en la gran assemblea d'entitats republicanes i socialistes que es va fer el juny de 1931 per presentar candidatura conjunta a les eleccions a Corts constituents hi van participar la Joventut Republicana Federal d'Aiguamúrcia, el Centre Federal d'Alió, el Centre Republicà Federal de Bràfim, el Centre Republicà Federal

del Catllar, el Centre Radical Socialista del Pla de Santa Maria, el Comitè Federal del Pont d'Armentera, el Centre Republicà de Rodonyà, el Centre Republicà d'Esquerra Catalana de Salomó i el Centre Federal de Vila-rodona. En canvi, en la llista d'entitats que publicà *L'Opinió* amb motiu dels treballs preparatoris del I Congrés Nacional d'ERC, no hi consta cap entitat del Gaià mitjà.²⁰ Esquerra s'havia anat implantant de mica en mica, tal com hem dit, i en el II Congrés Nacional ordinari del partit ja hi prengueren part el Centre Republicà Democràtic de Vilabella, el Centre Democràtic Federal del Catllar, el Centre d'Esquerra Republicana de Salomó i el Centre d'ERC de Vespella de Gaià. No és descabellat suposar que les entitats de Vilabella i del Catllar són l'evolució dels antics centres republicans federals d'aquestes poblacions.²¹ Aquest procés d'acumulació de forces culminà a l'Alt Camp després de les eleccions municipals, quan el Centre d'Unió Republicana de Valls va decidir adherir-se a Esquerra Republicana de Catalunya.²²

Aquesta hegemonia d'ERC fa que la presència d'altres forces republicanes quedi desdibuixada en aquests comicis de 1934. En conjunt, hem agrupat sobre l'epítet de «altres esquerra» aquells dels quals no teníem notícia però que podíem intuir que se situaven en aquesta opció ideològica. En total els van votar 820 persones (el 15,4%) i van obtenir 22 regidors. En alguns casos, com a Alió, es tracta d'una Coalició d'Esquerres en què hi devia jugar un paper determinant el Centre Federal abans esmentat. En altres casos, com a Bràfim, s'hi presentaren alguns dels pocs centres que restaven sota la disciplina del Partit Federal tarragoní.²³ També trobem la participació d'algunes llistes de l'antiga Unió Republicana que, segurament, restaven sota la influència de Marcel·lí Domingo, com a Nulles.

Pel que fa a les dretes, hem de distingir entre les coalicions formades entorn de la Lliga Catalana, que prengueren el nom d'Unió Ciutadana, i altres candidatures de dretes. Pel que fa a les primeres, van obtenir un total de 1.275 vots (el 23,9%) i 12 regidors. La Unió Ciutadana era una coalició formada per la Lliga amb participació del Partit Republicà Radical, exliberals i de la Comunió Tradicionalista que ja s'havia assajat a la circumscripció de Tarragona en les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 i que es va repetir l'any següent.²⁴ A Vila-rodona, per exemple, dels dos regidors electes de la UC un era membre de la Lliga i l'altre del PRR. Tot i que no ho hem comptabilitzat, segurament podríem incloure-hi també algunes candidatures de dretes que prenen un altre nom com l'Administració Republicana d'Alió, la Unió Administrativa de Puigpelat i la Unió Popular de Vilabella. Diferent és el cas de les candidatures que es presentaren amb el nom d'Unió Republicana Independent (Bràfim i Montferri), les quals hem considerat de dretes però que segurament són una escissió centrista de l'antiga Unió Republicana, que no s'haurien integrat al nou Partit Republicà Radical Socialista, fundat el maig de 1933. En conjunt, les altres candidatures de dretes van obtenir 993 vots (18,6%) i, per efecte del sistema electoral, 18 regidors, sis més que les d'Unió Ci-

²⁰ *Tarragona Federal*, 3-6-1931; *L'Opinió*, 16-9-1931, 9-10-1931.

²¹ *Tarragona Federal*, 3-6-1931 i *La Humanitat*, 24-6-1933.

²² *Treball*, 12-5-1934.

²³ El Centre Republicà Federal de Bràfim va participar en l'assemblea federal de desembre de 1931. *Tarragona Federal*, 12-12-1931.

²⁴ MOLINS (1985: 94-96).

tadana. En qualsevol cas, el fet que al Gaià mitjà no es presentés cap candidatura de la Lliga en solitari i ho fes sota el paraigua de la Unió Ciutadana reflecteix la forta implantació que el tradicionalisme tenia a l'Alt Camp.²⁵

Finalment, doncs, el mapa municipal del Gaià mitjà quedà distribuït de la següent manera: set alcaldies per a ERC, cinc per a altres grups o coalicions d'esquerres, una per a la Unió Ciutadana, una per a la Unió Republicana Independent i una per a la Unió Popular de Vilabella.

Després d'aquestes eleccions, els esdeveniments es van accelerar. Ja hem mencionat que la Lliga va abandonar el Parlament a començaments de gener i no hi tornaria fins pocs dies abans del 6 d'octubre. L'abril de 1934 s'aprovà la Llei de contractes de conreu, la qual fou recorreguda pel govern de Madrid a instàncies de la Lliga, que d'aquesta manera donava ple suport als propietaris agrupats a l'entorn de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, entitat que havia anat radicalitzant les seves posicions front a una llei reformista. La situació es va anar tensant progressivament i les forces obreres (agrupades a l'Aliança Obrera, amb la sola excepció de la CNT) estaven disposades a un aixecament revolucionari. Amb l'entrada de ministres de la CEDA, un partit catòlic, reaccionari i centralista (era partidari de la supressió de l'autonomia catalana) va arribar el moment per a la revolta. El 6 d'octubre, l'Aliança Obrera declarava la vaga general i Lluís Companys declarava l'Estat català dins la República federal espanyola. Amb el fracàs del moviment, el govern català fou detingut, les organitzacions obreres (inclosa la CNT) clausurades, hi hagué milers de detinguts, i els ajuntaments governats per les esquerres van ser substituïts per gestores formades per gent de dretes. La majoria d'alcaldes i regidors d'esquerres van ser detinguts, independentment que haguessin participat o no en els fets. Amb el canvi de règim i una nova legislació agrària, molts propietaris van aprofitar per desnonar els seus parcers. També al Gaià mitjà foren suspesos els ajuntaments, hi hagué diversos detinguts i algunes desenes de desnonaments.

TAULA 4. DETINGUTS DEL GAIÀ MITJÀ L'OCTUBRE DE 1934 I NOMBRE DE DESNONAMENTS EL 1935

	Detinguts	Desnonaments
Aiguamúrcia	7	
Alió		25
Bràfim		2
Catllar, el	9	34
Montferri		
Nulles	2	21

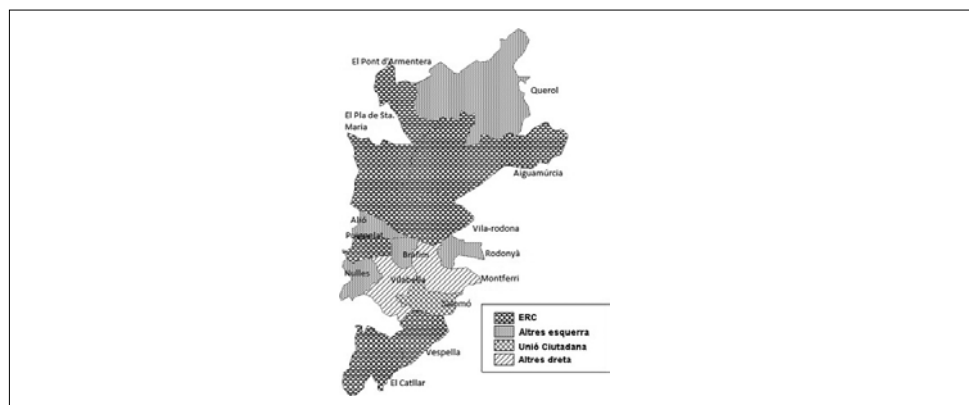
²⁵ Sobre la implantació del tradicionalisme a l'Alt Camp vegeu DUCH (1994: 55) i MOLINS (1985: 93-94). Una mesura de la implantació del tradicionalisme al Gaià mitjà la tenim amb les víctimes de la repressió revolucionària del juliol de 1936, les quals foren majoritàriament o tradicionalistes o religiosos. Vegeu GAVALDÀ (1997: 97-118).

	Detinguts	Desnonaments
Pla de Santa Maria, el		
Pont d'Armentera, el		1
Puigpelat		12
Querol		
Rodonyà		
Salomó	14	14
Vespella de Gaià		
Vilabella		
Vila-rodona	6	43
Total	38	152

□ Fonts: CAMPOS (1987), UNIÓ DE RABASSAIRES (1935).

Amb la victòria de les esquerres a les eleccions del 16 de febrer de 1936, la situació anterior a octubre de 1934 seria restaurada. Tanmateix, els ajuntaments reposats poc podrien fer. El 18 de juliol, l'exèrcit espanyol s'alçaria contra la República i a Catalunya, com a resposta, va esclatar la revolució. El poder democràtic republicà fou escombrat pels comitès de milícies antifeixistes fins que l'octubre de 1936 foren instituïts els consells municipals. Amb el desenllaç de la guerra, l'elecció democràtica dels representants municipals es va haver de posposar quaranta anys. Fins al 3 d'abril de 1979, els catalans i les catalanes no van poder escollir uns nous representants municipals. Havien passat quaranta-cinc anys d'aquelles primeres eleccions municipals en què homes i dones per igual havien pogut decidir sobre el futur dels seus pobles.

MAPA 1. RESULTATS EN LES ELECCIONS MUNICIPALS DEL 14 DE GENER DE 1934

□ Font: les de l'annex.

6. BIBLIOGRAFIA

- CAMPOS I TERRÉ, S. (1987). *El 6 d'octubre a les comarques*, Dertosa, Tortosa (edició facsímil del mateix llibre editat el 1935).
- CAROD-ROVIRA, J.L. (1978). «Altafulla electoral: 1931-1936», *Estudis Altafullencs*, núm. 2, p. 93-106.
- DUCH PLANA, M. (1994). *República, reforma i crisi. El camp de Tarragona (1931-1936)*. Tarragona: Edicions El Mèdol.
- GAVALDÀ I TORRENTS, A. (1997). «Apunts de la repressió franquista a Vila-rodona». *La Resclosa*, núm. 1, p. 97-118.
- LINZ, J.J.; MONTERO, J.R.; RUIZ, A.M. (2005). «Elecciones y política». CARRERAS, A.; TAFUNELL, X. (coords.). *Estadísticas históricas de España: siglos XIX-XX*. Bilbao: Fundación BBVA, vol. III, p. 1110-1111.
- MIR, C. (1985). *Lleida (1890-1936): caciquisme polític i lluita electoral*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS, I. (1972). *Lliga Catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- MOLINS, J.M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona: 1890-1936*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.
- POMÉS I VIVES, J. (2000). *La Unió de Rabassaires: Lluís Companys i el republicanisme, el cooperativisme i el sindicalisme pagès a la Catalunya dels anys vint*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- POZO, J.A. (2002). *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936. Crisi i recomposició de l'Estat*. Tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona.
- SANTESMASES I OLLÉ, J. (2003). «De les eleccions del 16 de febrer del 1936 a l'entrada dels "nacionals". Notícies de les actes municipals de Vila-rodona». *La Resclosa*, núm. 7, p. 101-140.
- UNIÓ DE RABASSAIRES I DEMÉS CULTIVADORS DEL CAMP (1935). *Els desnonaments rústics a Catalunya*, Barcelona.
- VILANOVA, M. (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Edicions La Magrana, col·lecció Estudis Electorals.
- (1989). «La elección legislativa del 19 de noviembre de 1933 en Cataluña y la tergiversación historiográfica del voto de la mujer». DD.AA. *Haciendo historia. Homenaje al profesor Carlos Seco*. Madrid: Facultad de Ciencias de la Información, Universidad Complutense de Madrid; Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona.
- VIRÓS, R. (1975). «Las elecciones municipales de 14 de enero de 1934 en la provincia de Gerona». *Perspectiva Social*, núm. 5, p. 7-27.

7. ANNEX

7.1 RESULTATS ELECTORALS DEL 14 DE GENER 1934 AL GAIÀ MITJÀ

Aiguamúrcia

Llista	Vots	%	Regidors
Grup d'Esquerra Republicana de Catalunya	370	51,6	5
Centre Social Agrari de Santes Creus	247	34,4	2
Unió Ciutadana	100	13,9	0

Regidors electes: sense dades

Alió

Llista	Vots	%	Regidors
Coalició d'Esquerres	114	54,5	4
Administració Republicana	76	36,4	1
Unió de Rabassaires	19	9,1	0

Regidors electes: sense dades

Bràfim

Llista ²⁷	Vots	%	Regidors
Partit Polític del Centre Republicà	200	57,6	4
Grup Unió Republicana Independent	147	42,4	2

Regidors electes: sense dades

Catllar, el

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerra Republicana ²⁸ i Unió Socialista	199	72,6	4
Coalició Republicana Socialista	75	27,4	2

Regidors electes: sense dades

²⁷ El *Diari de Tarragona* (16-1-1934) dóna uns resultats sensiblement diferents: Esquerra, 200; Lliga, 157; Esquerra, 81.

²⁸ L'entitat adherida a ERC era el Centre Republicà Democràtic Federal, creat el 24-1-1931 i que el juny de 1933 tenia 36 socis i 65 el 1934. *La Humanitat*, 26-4-1933; «Notícies d'ERC a les comarques tarragonines». *Quaderns d'Història Contemporània. Extra Revolució i Guerra Civil. Recerques a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca (SGC)*. Tarragona: Departament d'Història Contemporània, 1983, p. 223-226.

Montferri

Llista	Vots	%	Regidors
Grup d'Unió Republicana Independent	108	53,5	4
Grup Esquerra Republicana de Catalunya	94	46,5	1

Regidors electes: sense dades

Nulles

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerres	121	79,1	4
Dretes	32	20,9	2

Regidors electes: sense dades

Pla de Santa Maria, el

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerra Republicana de Catalunya	506	51,6	6
Unió Ciutadana	475	48,4	2

Regidors electes: sense dades

Pont d'Armentera, el

Llista	Vots	%	Regidors
Coalició d'Esquerra Republicana i Unió Socialista	192	82,8	4
Unió Ciutadana	40	17,2	2

Regidors electes: sense dades

Puigpelat

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerra Republicana de Catalunya	173	53,7	4
Unió Administrativa	149	46,3	2

Regidors electes: Dalmau i Calull, Estanislau (ERC); Solé i Mercadé, Lluís (ERC); Plana i Ferré, Antoni (ERC); Potau i Alsina (ERC); Plana i Gasol, Josep (UA); Boada i Porta, Joan (UA)

Querol

Llista	Vots	%	Regidors
Unió Republicana	74	55,6	4
Esquerra Republicana de Catalunya	59	44,4	2

Regidors electes: sense dades

Rodonyà

Llista	Vots	%	Regidors
Grup Cultural Sindicat i Unió de Rabassaires	217	59,1	4
Grup Unió Ciutadana	150	40,9	6

Regidors electes: Rosich i Güell, Ramon (GCSUR); Roig i Pons, Isidre (GCSUR); Oliva i Vives, Josep (GCSUR); Ferrerons i Valls, Jaume (GCSUR); Jané i Tusquellas, Aleix (UC); Puig i Sanromà, Joan (UC)

Salomó

Llista	Vots	%	Regidors
Grup d'Electors d'Unió Ciutadana	219	99,5	4
Esquerra Republicana de Catalunya ²⁹	1	0,5	2

Regidors electes: sense dades

Vespella de Gaià

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerra ³⁰	33	100,0	5

²⁹ A Salomó era el Centre Republicà d'Esquerra Catalana, que el juny de 1933 tenia 72 socis. *La Humanitat*, 26-4-1933; «Notícies d'ERC a les comarques tarragonines». *Quaderns d'Història Contemporània. Extra Revolució i Guerra Civil. Recerques a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca (SGC)*. Tarragona: Departament d'Història Contemporània, 1983, p. 223-226.

³⁰ A Vespella el Centre d'ERC s'havia creat el 28 d'abril de 1931 i tenia entre 20 i 30 socis. *La Humanitat*, 26-4-1933; «Notícies d'ERC a les comarques tarragonines». *Quaderns d'Història Contemporània. Extra Revolució i Guerra Civil. Recerques a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca (SGC)*. Tarragona: Departament d'Història Contemporània, 1983, p. 223-226.

Vilabella

Llista	Vots	%	Regidors
Unió Popular	234	70,3	5
Centre Republicà Democràtic ³¹	99	29,7	2

Regidors electes: sense dades

Vila-rodona

Llista	Vots	%	Regidors
Esquerra Republicana de Catalunya	524	64,3	6
Unió Ciutadana	291	35,7	2

Regidors electes: Torredemer Parés, Josep (ERC, alcalde); Parera Andreu, Joan (ERC); Domingo Domingo, Pelegrí (ERC); Armengol Robert, Josep (ERC); Fàbregues Güell, Josep (ERC); Guinovart Cullaré, Josep M. (ERC); Oliva Casabona, Antoni (UC-PRR); Galofré Soler, Pelegrí (UC-LC)

□ Fonts: BOGC, 27-1-1934, 28-1-1934, 7-2-1934, 8-2-1934, 9-2-1934, 10-2-1934, 11-2-1934, 21-2-1934. DUCH (1994) i SANTESMASES (2003).

³¹ El Centre Republicà Democràtic estava adherit a Esquerra Republicana de Catalunya (*La Humanitat*, 24-6-1933).